

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

# Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.cedar.nl/pro](http://www.cedar.nl/pro)).

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.*

[info@boomamsterdam.nl](mailto:info@boomamsterdam.nl)  
[www.boomuitgeversamsterdam.nl](http://www.boomuitgeversamsterdam.nl)

## Een nieuwe droomduiding

Bespreking van

Tobie Nathan (2011). *La nouvelle interprétation des rêves*. Parijs: Odile Jacob. ISBN 978 2 7381 1905 6, 249 pp., € 21,90

MARC HEBBRECHT

Vol verwachting keek ik uit naar wat Tobie Nathan, hoogleraar psychologie en gerenommeerd expert in de etnopsychiatrie, aan nieuwe inzichten over de droomduiding zou bijdragen. Zijn inbreng in *La nouvelle interprétation des rêves* is vooral geïnspireerd op de *Oneirocriton* van Artemidorus van Daldis, de islamitische geschriften uit de Middeleeuwen (Ibn Sirin), de Joodse overlevering (Schlomo Almoli), en zijn eigen transculturele ervaringen. Hij verwijst regelmatig naar *De droomduiding* van Freud, een werk dat hij ondanks zijn psychoanalytische achtergrond zeer kritisch benadert. *La nouvelle interprétation des rêves* is daarbij ook veel meer een cultureel antropologisch document, dat weinig psychoanalytische of neurobiologische accenten legt. Volgens Nathan situeert de droom zich op het grensgebied tussen het onzinnige, het wisselvallige en het sacrale. De droom is in de eerste plaats een beweging: een filmisch gebeuren vol actie, interactie, encenering en opeenvolging; ook een paradoxale gelegenheid, die zijn oorsprong heeft in de intiemste kern van onszelf maar als fenomeen vreemd voorkomt aan onszelf. We nemen de droom waar als een verschijnsel dat op ons afkomt, als uit een andere wereld. De droom bevat een boodschap waarvan we de afzender noch de geadresseerde kennen. De droom is een dialoog met een partner die van een radicaal andere natuur is dan de dromer zelf. De duiding is het obligate complement van de droom, zoals de keerzijde van een medaille. Een droom is een verzoek tot interpretatie, de droom is op zoek naar een duider. Een droom kan ook niet los

gezien worden van de duider. De functie van de duider is niet expliciteren, verklaren of vertalen — wel: faciliteren, zodat de beweging van de droom zich kan realiseren in de externe wereld («un interprète de rêves est donc un accoucheur de lendemains»). In de visie van Nathan is een droom gericht op de toekomst; elke duiding schetst en creëert de toekomst. In zijn visie heeft de droom een profetische functie.

Nathan waagt zich aan een classificatie van dromen. Vooreerst onderscheidt hij erupties («effervescences» of oprispingen van een teveel, te vergelijken met evacuatieve dromen), vervolgens vectoren (boodschappen, visioenen) en ten slotte signalen. Zo kan een nachtmerrie opgevat worden als een signaal, gericht aan de dromer en aan zijn onmiddellijke omgeving, dat waarschuwt voor een potentieel gevaar voor de eigen overleving, carrière en familiale situatie. De droom kan ook beschouwd worden als een publieke plaats in onszelf, waar de mens andere fantastische wezens ontmoet. Daarnaast geeft de droom een inkijk in de verborgen strategieën van anderen.

Nathans voornaamste kritiek op de psychoanalyse is dat ze meedoet met «la culte du quiconque» (de cultus van «om het even wie»), typisch voor de postmoderne maatschappij. Hiermee bedoelt hij dat het allereerste individueelste weggevaagd dreigt te worden. Vanuit deze visie kan hij niet aannemen dat er typische dromen bestaan. De psychoanalyse heeft volgens hem bijgedragen tot de vernietiging van de sacrale dimensie van de droom. Nathan beschouwt als functie van de droom het regenereren van de singuliere identiteit van de persoon. In tegenstelling tot Freud stelt hij dat de droom creatief is. Na een decompositie van zintuiglijke indrukken worden in het droomproces een aantal significante elementen geselecteerd en volgens een specifieke logica opnieuw geassembleerd tot een nieuwe constructie die uiteindelijk wordt omgezet in bewegende beelden. De droom is geen fotografische weergave van een verleden maar de prefiguratie van een toekomst. De droom is

de onvermoeibare schepper van mogelijke werelden en scenario's. De droomduiding zou zich volgens Nathan meer moeten baseren op wat traditionele droomduiders, lang voor Freud, deden. Eerst dient de duider zich te informeren over de wereld en de cultuur waarin de dromer verkeert; de duider moet zich vertrouwd maken met de dominante mythen en legenden uit die wereld, hij dient ook de typische woordspelingen in de taal van de dromer te kennen. Nathan volgt de idee van Freud over de verschuiving: aandacht hebben voor de details, voor het schijnbaar onbelangrijke. De droom wordt beschouwd als een projectie naar morgen, een verhuld idee dat de volgende dag mogelijk verwerkelijk zal worden. Hij vraagt de dromer om de droom in alle details te vertellen: het decor, de personages, de dieren, de vreemde wezens. Nathan geeft de droom een naam. Hij beschouwt de droom niet als een vorm van driftexpressie, wel als een abstracte gedachte die waargenomen en gecommuniceerd wil worden. De duider zal vooral gebruik maken van zijn intuïtie en letten op de fantasieën die bij hem opkomen. Nathan maakt mooie gelijkenissen: «Een droom die men laat vervliegen, is een vrucht die niet geplukt wordt; een droom die niet geduid wordt, is als een brief die niet gelezen wordt.» Dromen reveleren een diepe waarheid over de persoon zelf, daarom moet men een droom niet aan een onbekende vertellen. Het beluisteren van een droom vraagt om respect en integriteit, wat men niet van om het even wie kan verwachten. Sommige dromen kunnen beter niet geduid worden: dromen in wording, dromen die een exacte kopie zijn van een situatie in de realiteit, wensdromen, weergaven van de psychische toestand van de dromer. Dromen kunnen een geheim aan het licht brengen. Vooraleer een droom wordt geduid, moet de duider de consequenties van zijn duiding afwegen: eerst en vooral niet schaden, nooit de droom als wapen gebruiken. Niet alle dromen hebben betrekking op de dromer zelf, er zijn ook dromen die gericht

zijn op het algemene belang (bv. dromen van leiders).

Dit is een boek dat zeer vlot leest met meestal voorbeelden uit de Arabische en Afrikaanse cultuur. Voor de auteur blijkt etnopsychiatrische expertise veel meer bepalend te zijn geweest dan zijn psychoanalytische identiteit. Het is spijtig dat hij niet meer bruggen heeft gebouwd naar de droomtheorie van Jung en de hedendaagse droomtheorieën die gebaseerd zijn op het werk van Bion. Al met al wel een boeiend boek en zeer toegankelijk, wat ongewoon is voor een Frans auteur!

## *De herontdekking van Marion Milner*

*Bespreking van*

Marion Milner, *A life of one's own* (nieuwe inleiding: Rachel Bowlby), ISBN 978 0 415 55065 9, 180 pp., £ 12,99; en: *An experiment in leisure* (nieuwe inleiding: Maud Ellmann), ISBN 978 0 415 55067 3, 175 pp., £ 12,99; en: *Eternity's sunrise* (nieuwe inleiding: Hugh Haughton), ISBN 978 0 415 55074 1, 197 pp., £ 14,99. Heruitgave 2011, Hove/New York: Routledge.

NELLEKE NICOLAI

Tot mijn grote vreugde gaf uitgever Routledge recent het werk van Marion Milner opnieuw uit, voorzien van nieuwe inleidingen, in mooie, handzame pockets, de kaften geïllustreerd met werk van de schrijfster zelf.

Marion Milner (1900-1998) was een Britse psychoanalytica die in 1934 onder de schuilnaam Joanna Field een verslag publiceerde van haar pogingen om via een dagboek en introspectie een antwoord te vinden op de vraag wat haar gelukkig maakte. Dat was *A life of one's own*. In de titel weerklonk Virginia Woolfs *A room of one's own*, dat vijf jaar eerder was verschenen. Het boek kreeg vele